

បញ្ហាប្រឈមក្នុងសម័យយុត្តិធម៌អន្តរកាល

ចំពោះមេធាវីនៅប្រទេសកម្ពុជា

ខែមិថុនា 2015

បញ្ហាប្រឈមក្នុងសម័យយុត្តិធម៌អន្តរកាល ចំពោះមេធាវី នៅប្រទេសកម្ពុជា

មាតិកា

បច្ចុប្បន្នភាព..... I

ការទទួលស្គាល់ និងការបដិសេធ.....II

សេចក្តីសង្ខេប IIIII

I. អន្តរកាលរវាងបច្ចុប្បន្នភាព 1

បញ្ហាប្រឈមទី 1 របៀបសម្រេចចិត្ត និងបញ្ហាការគាំទ្រ និងការការពារជនគ្រោះ / សាក្សី 2

បញ្ហាប្រឈមទី 2 ភារកិច្ចរបស់អង្គការសហប្រតិបត្តិការអន្តរជាតិសម្រាប់ អ.វ.ក.ក..... 3

បញ្ហាប្រឈមទី 3 ការគ្រប់គ្រងសេចក្តីរើសអើងទុកពីយុត្តិធម៌..... 3

II. ការអនុវត្តច្បាប់ក្នុងប្រជាធិបតេយ្យដែលនៅមានកម្រិត6

បញ្ហាប្រឈមទី 4 វិធាននៃច្បាប់ទំន់ឡោយ 6

បញ្ហាប្រឈមទី 5 ការគ្រួតគ្រាបរបស់អង្គការចលនាមករើគណៈមេធាវី 7

បញ្ហាប្រឈមទី 6 ការចំគិតបំភ័យដល់មេធាវី 8

បញ្ហាប្រឈមទី 7 ការវិភាគបង្កើនមកលើលទ្ធភាពទទួលបានសេវាយុត្តិធម៌ និងកង្វះខាតនៃយុត្តិធម៌ 9

បញ្ហាប្រឈមទី 8 ការរំលោភសិទ្ធិ និងការគំរាមកំហែងសកម្មជនសិទ្ធិមន្ត្រី10

សេចក្តីបន្ថែម៖ ដំណាក់កាលថ្មីក្នុងសម័យអន្តរកាល? 111

ឯកសារយោង 13

ការទទួលស្គាល់ និងការបដិសេធ

របាយការណ៍នេះ បានរៀបចំឡើងដោយ Alex Batesmith ក្រុមការងារសហការជាមួយគម្រោង *Lawyers, Conflict and Transition* ។ Alex គឺជាមេធាវី និងសហការីម្នាក់នៅទីក្រុង Manchester ដែលមានបទពិសោធន៍ធ្លាក់ច្បាប់ជាងមួយទសវត្សរ៍សិទ្ធិមនុស្សជាតិ និងអន្តរជាតិ ច្បាប់មនុស្សធម៌ និងក្របខណ្ឌ យុត្តិធម៌សម័យអន្តរកាល ដំណោះស្រាយវិវាទ និងបញ្ជីធានាច្បាប់ខាងក្រៅ ភាគចំណាយពេលវេលាធ្វើជាព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិសម្រាប់អង្គការសហប្រជាជាតិ នៅប្រទេសកូសូវ៉ូ និងកម្ពុជា ហើយត្រូវបានគេជ្រើសរើសឱ្យធ្វើជា ទីប្រឹក្សាកម្ពុជា សម្រាប់គម្រោង *Lawyers, Conflict & Transition* ។ រាល់ទស្សនៈទាំងអស់ដែលបានបញ្ចេញ និងរាល់កំហុសទាំងឡាយ នៅតែជាការទទួលខុសត្រូវរបស់អ្នកនិពន្ធ។

របាយការណ៍នេះ សរសេរឡើងទុកជាប្រយោជន៍ប្រើប្រាស់ដោយឥតគិតថ្លៃ។ ទស្សនៈ និងយោបល់ខាងលើនេះមិនមែនជាការយល់ឃើញរបស់អង្គការយូណេស្កូ គឺជាទស្សនៈ និងយោបល់របស់អ្នកនិពន្ធ មិនមែនជាប្រតិបត្តិការស្រាវជ្រាវសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមឡើយ។ លោកអ្នកអាចប្រើប្រាស់ និងចម្លងកម្រិតទាំងមូល និងដោយអន្លើសម្រាប់គោលបំណងអប់រំ បើសិនជាលោកអ្នក៖ (i) មិនកែប្រែ ឬប្រែសម្រួលខ្លឹមសារ (ii) ប្រើប្រាស់ឯកសារនេះក្នុងគោលបំណងមិនមែនសម្រាប់ប្រយោជន៍ និង (iii) ទទួលស្គាល់ការក្លាយជាសិទ្ធិរបស់ខ្លួន និងប្រភពក្នុងការដកស្រង់ណាមួយពីរបាយការណ៍នេះ។

យោងទៅតាមច្បាប់បញ្ញត្តិ អ្នកនិពន្ធ មិនទទួលខុសត្រូវចំពោះការប្រើប្រាស់របស់លោកអ្នកចំពោះរបាយការណ៍។ អ្នកនិពន្ធ សូមការពារសិទ្ធិសិល្បៈរបស់ខ្លួន ដោយស្ថិតក្រោមច្បាប់ស្តីពីក្លឹបចម្លង (Copyright Designs) និងច្បាប់ប្រចាំឆ្នាំ 1988 ដើម្បីឱ្យកំណត់អត្តសញ្ញាណជាអ្នកនិពន្ធដែលមានស្នាដៃ។

ISBN: 9781909131286

អ្នកដទៃទៀតបាននិយាយអំពី “ករណីកំចាត់សីលធម៌យ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់” ទៅក្នុងប្រព័ន្ធក្រឹមត្រូវរបស់សង្គម ដែលជាមួយនឹងអវត្តមាននៃវប្បធម៌គោរពច្បាប់ កំពុងតែប៉ះពាល់ទៅលើមុខងារនៃស្ថាប័នទាំងអស់របស់រដ្ឋ និងជាពិសេសស្ថាប័ននីតិវិធី។³ ដោយសារផ្នែកទី

II នៃរបាយការណ៍នេះនឹងពិភាក្សាអំពី ត្រូវបង្កើតឱ្យមានក្រុមការងារសម្រាប់ការសម្រេចចិត្តអំពីរបៀបវារៈ និងការមើលរកភាព ឬការប្រែប្រួលយោបល់កាន់តែមានការយឺតយ៉ាវ។

នៅទីបញ្ចប់ សេចក្តីបន្ថែមទៅលើឯកសារនេះ និងពិចារណាទៅលើកិច្ចការប្រយោជន៍ទៅលើអាជ្ញាធរអង្គការជាតិកម្ពុជា និងបណ្តាគណបក្សនយោបាយប្រឆាំង ការបង្រៀនដោយហិង្សាទៅលើការតវ៉ាទាំងនេះ និងពាក្យបណ្តឹងដែលបានដាក់ចូលព្រះរាជអាជ្ញាដំណាក់ក្រុងភ្នំពេញ ណ្តាអន្តរជាតិ (ICC) ដោយស្ម័គ្រចិត្តបើកការស៊ើបអង្កេតទៅលើអង្គការជាតិកម្ពុជាបច្ចុប្បន្នចំពោះការរំលោភបំពានដែលបានកើតឡើងក្នុងរយៈពេលនៃសង្គ្រាមស៊ីវិលកម្ពុជា ឥស្សរជននីតិវិធីស្រុកទទួលខុសត្រូវចំពោះបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនឹងពលរដ្ឋកម្ពុជាទៅក្នុងការរំលោភយកសិទ្ធិ។ ដោយឡែក ឯកសារនេះនឹងពិភាក្សាអំពី ត្រូវក្តីការណ៍ទាំងនេះប្រាប់ឱ្យដឹងជាមុនអំពីសំណើឱ្យយល់សម្រាប់របបបច្ចុប្បន្ននេះ និងការដឹកនាំទាក់ទងសម្រាប់ការអនុវត្តរបស់មេធាវីនៅក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌កម្ពុជាដែរឬទេ។

³ Lao Mong Hay ‘Institutions for the Rule of Law and Human Rights in Cambodia’ [បណ្ឌិតខ្មែរម៉ុងហៃ “ស្ថាប័នសម្រាប់នីតិវិធីនិងសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា”] (2006) មជ្ឈមណ្ឌលធនធានច្បាប់កម្ពុជា <<http://www.article2.org/mainfile.php/0501/223/>> រក្សាទុកនៅថ្ងៃទី 13 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

I. អន្តរកាលពីរបបខ្មែរក្រហម

កិច្ចព័ន្ធនៃប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាល ការអនុវត្ត និងប្រព័ន្ធនៃរបបខ្មែរក្រហមទៅលើប្រទេសជាតិទាំងមូលមានភាពល្អប្រសើរជាងគ្នា។ ក្នុងរយៈពេលតិចជាងបួនឆ្នាំ របបនេះបានសម្របប្រែប្រួលប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលជាតិក្នុងចំណោមប្រជាជនចំនួនប្រាំពីរលាននាក់⁴ ហើយបានបង្កើតប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច សាសនា និងនយោបាយរបស់កម្ពុជា។⁵ ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងនេះបានបង្កើតជាប្រព័ន្ធនៃ របបនេះបានបង្កើតប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច រួមមាន គុណភាព កម្រិត និងការយល់ច្រឡំនៃប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយជាតិ។ មេធាវី ព្រះរាជអាជ្ញា ចៅក្រម និងសាស្ត្រាចារ្យច្បាប់ក្នុងមួយជំនាន់នោះត្រូវបានលាងសម្អាត ហើយរាល់គ្នា ឬដំឡើងនៅក្នុងនីតិវិធីត្រូវបានលុបបំបាត់ទោល។

បើយើងគិតពីយុត្តិធម៌សម័យអន្តរកាល កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងដែលត្រូវបានធ្វើឡើង និងឯកភាពគ្នាដែលបានបង្កើតឡើងនោះស្រាយឡើងអតីតកាលគឺ ការស្ថាបនាមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ('DC-Cam') នៅឆ្នាំ 1997។ មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា គឺជាវិទ្យាស្ថានស្រាវជ្រាវឯករាជ្យមួយដោយមានការគ្រោតដាច់ខាតទៅលើ "ការបើកបញ្ជាឱ្យដឹងពីសម័យខ្មែរក្រហម" ដោយមានគោលបំណង "ជួយដល់ជនជាតិកម្ពុជាព្យាបាលស្ថាប័នសម័យអន្តរកាល តាមរយៈការចងក្រងឯកសារ ការស្រាវជ្រាវ និងថែទាំអំពីប្រវត្តិសាស្ត្រអំពីសម័យខ្មែរក្រហម។"⁶ ការងាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជានៅទូទាំងប្រទេស គឺជាកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងប្រចាំថ្ងៃដើម្បីចងក្រងឯកសារអំពីឈាមរមា តាមរយៈការយកសក្ខីកម្មគ្នាផ្ទាល់មាត់ និងរក្សាទុកស្តុកស្តង់។

អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា (អ.វ.ត.ក) បានបន្តដំណើរការនេះ ប៉ុន្តែជាមួយនឹងការកំណត់ចំណុចនៃគុណភាពរបស់វិទ្យាស្ថាននៅក្នុងករណីនេះ ដើម្បីកាត់ទោស "មនីកនាត់ខ្ពស់ និងបណ្តាអ្នកដែលបានប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម។"⁷ ឯកសារពិតណាស់ មិនមែនជាមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាទេ អ.វ.ត.ក ពិភពលោកទៅលើស្ថិតិស្ថានសម្រាប់គោលបំណងច្បាប់សំណុំរឿងក្នុងការផ្តល់សេចក្តីជម្រះដែលបានកំណត់ឈ្មោះអ.វ.ត.ក មានមុខងារទូលំទូលាយដូចគ្នានឹងគុណភាពទាំងអស់ដែរ គោរពតាមប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហមទៅលើស្ថិតិស្ថានសម្រាប់គោលបំណងច្បាប់សំណុំរឿងក្នុងការផ្តល់សេចក្តីជម្រះដែលបានកំណត់ឈ្មោះអ.វ.ត.ក មានមុខងារទូលំទូលាយដូចគ្នានឹងគុណភាពទាំងអស់ដែរ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ សាមីខ្លួនបានយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើការប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម ដែលបានកំណត់ឈ្មោះអ.វ.ត.ក ដោយសារតែវាបានជួយក្នុងការនាំមកនូវយុត្តិធម៌ និងវិធីបញ្ជាក់ការពិភាក្សាទល់ សេចក្តីពេញចិត្ត ឬសូម្បីតែការពន្យល់បញ្ជាក់ទៅលើការដំណើរការប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម និងគុណភាពទាំងអស់ដែរ។

ជាមួយនឹងការប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម ក្រុមការងាររបស់ អ.វ.ត.ក ចាប់ផ្តើមប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម ឆ្នាំ 2006 មកដោយ មេធាវីនៅក្នុងតុលាការសាមញ្ញកម្ពុជានៅតែបន្តរករកប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហមដែល យើងនឹងពិភាក្សាអំពីកិច្ចព័ន្ធនៃប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហមទៅលើជនរងគ្រោះ (ពោលគឺ សង្គមកម្ពុជាទាំងមូល) និងផលវិបាកសម្រាប់ការគាំទ្រ និងការការពារសាក្សី កិច្ចព័ន្ធនៃការកសាងសមត្ថភាពមានកម្រិតរបស់ អ.វ.ត.ក ទៅលើស្ថាប័នយុត្តិធម៌ក្នុងស្រុក និងភាពលំបាកនៅក្នុងការគ្រប់គ្រងសេចក្តីពិត និងយុត្តិធម៌របស់ប្រជាជន។

បញ្ហាប្រឈម 1: របបខ្មែរក្រហម និងបញ្ហាសាក្សី និងការការពារជនរងគ្រោះ / សាក្សី

ក្រុមការងាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម និងវិធីគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម បានប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម ទោះដោយផ្ទាល់ក្តី និងដោយប្រយោលក្តី។ នៅឆ្នាំ 2006 មកដោយ មេធាវីនៅក្នុងតុលាការសាមញ្ញកម្ពុជានៅតែបន្តរករកប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហមដែល យើងនឹងពិភាក្សាអំពីកិច្ចព័ន្ធនៃប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហមទៅលើជនរងគ្រោះ (ពោលគឺ សង្គមកម្ពុជាទាំងមូល) និងផលវិបាកសម្រាប់ការគាំទ្រ និងការការពារសាក្សី កិច្ចព័ន្ធនៃការកសាងសមត្ថភាពមានកម្រិតរបស់ អ.វ.ត.ក ទៅលើស្ថាប័នយុត្តិធម៌ក្នុងស្រុក និងភាពលំបាកនៅក្នុងការគ្រប់គ្រងសេចក្តីពិត និងយុត្តិធម៌របស់ប្រជាជន។

⁴ Craig Etcheson, *After the Killing Fields: Lessons from the Cambodian Genocide* [Craig Etcheson ក្រោយពីរបបខ្មែរក្រហម: មេធាវីអំពីប្រឈម របបខ្មែរក្រហម] (Praeger 2005) 117-119។

⁵ Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime: Race, Power and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979* [Ben Kiernan របបប៉ូលពត: ជាតិសាសន៍ អំណាច និងអំពើប្រល័យជនជាតិសាសន៍នៅកម្ពុជាក្រោមរបបខ្មែរក្រហម 1975-1979] (សារវិទ្យាសាស្ត្រសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម 2 ឆ្នាំ 2002)។

⁶ វេបសាយវិទ្យាស្ថានសុខាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម <http://www.dccam.org/> រំលងទៅថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

⁷ មាត្រា 2 ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា សម្រាប់កាត់ក្តីបទឧក្រិដ្ឋដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអំឡុងពេលរបបខ្មែរក្រហមប្រជាធិបតេយ្យ។

⁸ Dr Chhim Sotheara [ធួ. ឈឹម សុធារា] ផ្តល់ករណីនៅឆ្នាំ 2009 នៅអំឡុងពេល តុលាការ ដែល 40% នៃប្រជាជនកម្ពុជាទាំងអស់ ដែលបានអាយុ 18 ឆ្នាំ ទទួលបាននូវសិទ្ធិបោះឆ្នោត ដោយសារលទ្ធផលផ្ទាល់ និងប្រយោលនៃរបបខ្មែរក្រហម។ 25 ខែសីហា ឆ្នាំ 2009 ថ្ងៃកត់ត្រាការជំនុំជម្រះក្តីលើកទី 64 ទំព័រទី 9 និង 17 - *The Co-Prosecutors v Kaing Guek Eav alias Duch* [សហព្រះរាជអាជ្ញា ទល់នឹង កង ហ្គីត អ៊ែវ ហៅ តុច] សំណុំរឿងលេខ 001/18-07-2007។

⁹ Alex Bates 'Transitional Justice in Cambodia: Analytical Report' [Alex Bates "យុត្តិធម៌សម័យអន្តរកាលនៅកម្ពុជា: របាយការណ៍វិភាគ"] (2010) តម្រង ATLAS http://projetatlas.univ-paris1.fr/IMG/pdf/ATLAS_Cambodia_Report_FINAL_EDITS_Feb2011.pdf para 55 n 84 រំលងទៅថ្ងៃទី 12 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

¹⁰ Estelle Bockers, Nadine Stimmel, Christine Knaevelsrud 'Reconciliation in Cambodia: Thirty Years After the Terror of the Khmer Rouge Regime' [Estelle Bockers, Nadine Stimmel, Christine Knaevelsrud "ការផ្សះផ្សាទៅកម្ពុជា: សាមសិបបីឆ្នាំក្រោយពីអំពើពេកអន្តរកាលខ្មែរក្រហម"] (2011) 21(2) ការធ្វើទារុណកម្ម 71។

ការិយាល័យយុត្តិធម៌ក្នុងតុលាការសហប្រជាជាតិដើម្បីសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា បានរៀបចំសេរីនៃកិច្ចប្រជុំមេតក ដែលអ្នកមានឈ្មោះថា ផ្នែកយុត្តិធម៌កម្ពុជា និងអន្តរជាតិអាណតិកាក្រសួងស្រុកកម្ពុជា បានចែងសេចក្តីរបស់ អ.វ.ត.ក មេធាវី គួរចាប់យកសេចក្តីក្នុងកិច្ចប្រជុំស្រដៀងគ្នានេះ ដើម្បីស្វែងរកកំណែទម្រង់ទៅលើបញ្ហាការកែទ្រ និងការការពារសាក្សី។

បញ្ហាប្រឈមទី 2 ឥទ្ធិពលនៃការកសាងសមត្ថភាពមានកម្រិតរបស់អ.វ.ត.ក

ក្នុងចំណោមការទាញហេតុផលជំនួយសម្រាប់បង្កើត អ.វ.ត.ក នៅកម្ពុជាដោយមានជំនួយពីអន្តរជាតិគឺថា អង្គជំនុំជម្រះនេះនឹងមានឥទ្ធិពលក្នុងការកសាងសមត្ថភាពទៅលើប្រព័ន្ធ និងបុគ្គលិកយុត្តិធម៌ក្នុងស្រុក។ ដោយឡែក ក្តីសង្ឃឹមគឺថា ការធ្វើការជាមួយ មេធាវី ព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រមដែលជាសមាគមរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ និងមានឥទ្ធិពលផ្ទាល់ប្រយោជន៍ និងតម្លៃទៅលើអ្នកមានវិជ្ជាជីវៈច្បាប់កម្ពុជា។ ម្យ៉ាងវិញទៀត វានឹងបង្ហាញដល់ប្រជាជនកម្ពុជា អំពីរបៀបដែលសិទ្ធិដំណើរការត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ ប្រតិបត្តិ ដើម្បីបង្កើតនូវការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌មួយ ដែលជាការលើកមួយសម្រាប់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការអនុវត្តកំណែទម្រង់ច្បាប់ និងគុណភាពដែលចាំបាច់បំផុត។

ទោះបីជាមានការកែទ្រសម្រាប់សំណើដែលថា អ.វ.ត.ក គឺជា “ គំរូ ” សម្រាប់គុណភាពក្នុងស្រុករបស់កម្ពុជា¹⁶ ក៏ដោយការផ្លាស់ប្តូរទាំងដែលបានតម្រូវនៅក្នុងប្រព័ន្ធ និងការអនុវត្តច្បាប់នៅទូទាំងលេចចេញជាប្រយោជន៍ទៅឡើយ។

មេធាវីកម្ពុជាបានរើសយកទិសដៅរបស់ខ្លួនដោយគ្មានការយល់ព្រមរបស់ អ.វ.ត.ក មកទល់នឹងបច្ចុប្បន្ននេះ ដោយធ្វើជាតំណាងឲ្យជនជាប់ចោទ និងជនរងគ្រោះជាមួយនឹងសហការីអន្តរជាតិរបស់ពួកគេ។ មានកំសាន្តជាច្រើន ដែលមេធាវី និងសហការី ផ្សេងៗទៀតដែលពុំបានធ្វើការទៅ អ.វ.ត.ក កំពុងធ្វើការទាញហេតុផលក្នុងការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌នៅចន្លោះមុខគុណភាពក្នុងស្រុករបស់កម្ពុជាជាផ្នែកលើច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ¹⁷ ទោះបីជាពុំដឹងច្បាស់ថាសម្រាប់សមត្ថភាពមួយក៏ដោយ ដែលនេះជាលទ្ធផលនៃ ការសង្កេតមើលការអនុវត្តរបស់ស្ថាប័ននៅចំពោះមុខ អ.វ.ត.ក។

ទោះជាយ៉ាងណា ជាទូទៅ មានសញ្ញាតិចតួចដែលចៅក្រមធ្វើការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌ ដូចដែលវាយការណ៍កាលពីពេលថ្មីរបស់គណៈកម្មាធិការក្រុមអ្នកច្បាប់អន្តរជាតិបានបង្ហាញ។¹⁸ ទោះបីជាចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញាកម្ពុជា ដែលជួយនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំ មេតក អ.វ.ត.ក ជាមួយសមាគមនៃអង្គការសហប្រជាជាតិក៏ដោយ ពុំមានភាពរីកចម្រើនពិតប្រាកដណាមួយ ដែលត្រូវបានធ្វើឡើងដោយអង្គការសហប្រជាជាតិក្នុងការពង្រឹងកិច្ចការពារ និងអព្យាក្រឹតភាពរបស់ចៅក្រម និងកែលម្អគុណភាពនៃយុត្តិធម៌ដែលកំណត់ ដាក់ទោសនៅក្នុងគុណភាពរបស់ប្រទេសនេះឡើយ។

វាអាចជាជំនួយមិនអាចទៀតសម្រាប់មេធាវីម្នាក់ៗ ក្នុងការមានឥទ្ធិពលណាមួយទៅលើវិធីដែលច្បាប់ត្រូវបានដាក់តែងឡើងនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ហើយក៏មិនអាចកែប្រែប្រព័ន្ធក្របខ័ណ្ឌ និងលម្អៀងជំនួយផ្សេងៗទៀតបានទេ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ធម្មជាតិជា សាធារណៈបំផុតនៃការជំនុំជម្រះក្តីរបស់ អ.វ.ត.ក និងរឿងដែលថា ការវិនិច្ឆ័យ ជីកា និង ការកាត់ទោសជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ និងវិធីអន្តរជាតិចំណែកនៃការសម្រេចជាសាធារណៈ បង្កើតឱកាសសម្រាប់មេធាវីជនជាប់ចោទដែលធ្វើការនៅក្នុងគុណភាព ក្នុងស្រុក។

នេះនឹងជួយកំណត់ និងវិនិច្ឆ័យមានគុណភាពខ្ពស់ប្រកបដោយយុត្តិធម៌ អ.វ.ត.ក មេធាវីក៏នៅតែអាចទាញហេតុផលគោលការណ៍មួយខ្លះក្តីនេះមិនទាន់នៅក្នុងគុណភាពក្នុងស្រុកបានដែរ។ ទាំងដួងធម្មត្តិកម្ពុជា ទាំងច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក បង្កើត បានជាកិច្ចសន្យាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (ICCPR)។ រាល់ការវិនិច្ឆ័យរបស់ អ.វ.ត.ក ដែលលិខិតស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋជាតំណាងនៃ ICCPR អាច ហើយគួរតែត្រូវបានប្រើប្រាស់ដោយមេធាវីកម្ពុជានៅក្នុងការ ការពារសិទ្ធិរបស់កូនក្តីខ្លួន ដែលត្រូវបានការពារដោយរដ្ឋធម្មនុញ្ញ។¹⁹ ប្រសិនបើមេធាវីកម្ពុជាចង់ប្រកបដោយយុត្តិធម៌មួយ ហើយធ្វើទាំងអស់ដែលលិខិតសន្យាពន្យារ (សហភាពស្រុក ការសន្តិភាពមុនអំពីភាព គ្មានទោស ពេលវេលា និងឧបករណ៍សម្រួលគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីរៀបចំការការពារក្តីមួយ ការពិនិត្យសាក្សី ការផ្តល់ធុនតំណាងផ្នែកច្បាប់) នៃការតែងតាំងទាំងអស់ចៅក្រម ឲ្យអនុវត្តបទដ្ឋានយុត្តិធម៌ដូចគ្នាសម្រាប់ពលរដ្ឋសាមញ្ញរបស់កម្ពុជា ដូចដែលត្រូវបានគាំទ្រ ក្រោមរដ្ឋធម្មនុញ្ញ។

ទិដ្ឋភាពជាអត្ថប្រយោជន៍មួយទៀត សម្រាប់មេធាវីកម្ពុជាដែលទទួលបានស្រុកក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីខ្លះក្រោមទោសជាតិគឺថា វាបានជំរុញនូវការពិភាក្សាមួយស្តីពីសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ។ មេធាវីមានឱកាសពិភាក្សាទៅក្នុងការលើកកម្ពស់នីតិវិធី ដោយឡែកពីអំពីកម្មវិធី នៃភាពយុត្តិធម៌ និងការប្រតិបត្តិដោយស្មើភាពនៅក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌។ នៅក្នុងការធ្វើបែបនេះ មេធាវីអាចជួយធ្វើឲ្យសាធារណជនបានយល់ដឹងពីយុត្តិធម៌បច្ចុប្បន្ននេះជាមួយនឹងអង្គការកម្ពុជា និងអង្គការសម្រាប់អ្នកមានទ្រព្យសម្បត្តិ។

បញ្ហាប្រឈមទី 3 ការគ្រប់គ្រងសេចក្តីវិវាទក្នុងយុត្តិធម៌

បញ្ហាប្រឈមមួយក្នុងចំណោមបញ្ហាប្រឈមជំនុំជម្រះ ដែលកំពុងប្រឈមចំពោះគុណភាពអន្តរជាតិគឺ តើពួកគេអាចគ្រប់គ្រងសេចក្តីវិវាទក្នុងប្រព័ន្ធនេះ ដែលនឹងឃើញនូវបណ្តឹងសាធារណៈដែលជាគន្លង និងច្រើន ក្រុមទាំងអស់អាចទណ្ឌកម្មចំពោះកំហុសដែលក ឃើញនៃរដ្ឋទេ។ ទោះជាយ៉ាងណា គុណភាពប្រព្រឹត្តិការណ៍អន្តរជាតិ ត្រូវបានបង្កើតឡើងដើម្បីកាត់ទោសទាហានឡើងវិញដល់ពាក់ព័ន្ធនាមកឡើយ ប៉ុន្តែកាត់ក្តីតែមួយដែលត្រូវបានទាញយកមកដោយមន្ត្រីស្តីពីស្តីបណ្តឹង។ ការជំនុំជម្រះក្តីជាធម្មតាមាន រយៈពេលវែង ហើយស្មុគស្មាញ ដែលជាលទ្ធផលនៃបញ្ហាលំបាកផ្នែកនីតិវិធី ភ័ស្តុភារ និងការបកប្រែ ក្រុមទាំងអស់អាចបញ្ជូននីតិវិធីត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ច្រើនសវនាការអន្តរជាតិផងដែរ។ នៅក្នុងការប្រៀបធៀបគ្នា បើយើងគិតពីគុណភាពក្នុងស្រុកដែលកំពុង ងោះស្រាយបញ្ហាគ្រឹមតម្លៃមួយចំនួនទៅមួយចំនួន សេចក្តីវិវាទក្នុងយុត្តិធម៌មានគុណភាពខ្ពស់ប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់ប្រសិនបើប្រទេសមួយទៀត អាស្រ័យទៅលើទស្សនៈ ទូទៅនៃប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌គ្រឹមតម្លៃដាច់ដោយឡែកមួយដែលកំពុងស្ថិតក្រោមការពិចារណា។ ទោះបី ថ្នាក់ជាតិក្តី ប្រឆាំងនឹងក្តី អាចមានតម្លៃរវាងយុត្តិធម៌ និងសេចក្តីវិវាទក្នុងប្រព័ន្ធនេះ និងយុត្តិធម៌ដែលតាមពិតទៅអាច (ឬនឹង) ត្រូវបានផ្តល់ជូន។ ផ្នែកនេះនឹងពិនិត្យមើលថា តើសេចក្តីវិវាទក្នុងយុត្តិធម៌នៅ អ.វ.ត.ក ត្រូវបានគ្រប់គ្រង ដូចម្តេចខ្លះ តើវាអាចចុះកាលបរិច្ឆេទរបស់ប្រជាជនកម្ពុជាទាំងមូលដូចម្តេចខ្លះ ហើយតើមានឥទ្ធិពលផ្នែកនេះដែលកំពុងបន្តទៅលើមេធាវីដែលអនុវត្តនៅចំពោះមុខគុណភាពក្នុងស្រុក។

¹⁶ Michael Karnavas ‘Bringing Domestic Cambodian Cases into Compliance with International Standards’ [Michael Karnavas “ការដាក់ស្តីពីក្នុងស្រុករបស់កម្ពុជាទៅក្រោមការគ្រប់គ្រងអន្តរជាតិ”] (2014) 1 ការត្រួតពិនិត្យច្បាប់ និងគោលនយោបាយកម្ពុជា 44, 61-62។
¹⁷ កិច្ចសន្យា “ត្រួតពិនិត្យ” នៅឆ្នាំ ២០១៤ ជាមួយមេធាវីកម្ពុជាដែលធ្វើការនៅក្នុងគុណភាពក្នុងស្រុក កំណត់ចំណាត់ថ្នាក់សហការីជាមួយអង្គការ។
¹⁸ Kinglsey Abbott ‘Scenes from a Kangaroo Court’ [Kinglsey Abbott “ទស្សនៈពីភាពពិតគុណភាពសម្រាប់កាត់ទោសក្នុងស្រុក”] ភ្នំពេញវិស្វកម្ម ថ្ងៃទី 11 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2014។
¹⁹ Karnavas (n 16) 73-74.

រដ្ឋាភិបាល និងបណ្តាសហគមន៍ច្បាប់កងទ័ព កែលម្អទំនាក់ទំនងជាមួយគណៈមេធាវី... ហើយធ្វើការស៊ើបអង្កេតលើករណីនៃការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សក្នុងតំបន់ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់កងទ័ព។⁵⁹ មេធាវីនិងធ្វើបានល្អក្នុង ការពិចារណាអំពីអ្នកក្នុងការអនុវត្តនីតិវិធីបែបនេះ ទៅលើការពិចារណាអំពីរបៀបប្រតិបត្តិការនៅក្នុងបរិយាកាសលំដាប់ក្រោយ។

បញ្ហាប្រឈមទី 7៖ កាតិកបណ្ឌិតមកលើលទ្ធភាពទទួលបានសេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់ និងកង្វះខាតជំនួយផ្នែកច្បាប់

ឧបសគ្គមួយក្នុងចំណោមឧបសគ្គធំៗចំពោះលទ្ធភាពទទួលបានយុត្តិធម៌នៅកម្ពុជាគឺ កង្វះប្រព័ន្ធជំនួយផ្នែកច្បាប់ដ៏ត្រឹមត្រូវមួយ។ ដូចដែលការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីសិទ្ធិមនុស្សបាននិយាយ ស្ថានភាពជំនួយផ្នែកច្បាប់ ត្រូវការឱ្យមានការ កែលម្អយ៉ាងខ្លាំង។⁶⁰ ហើយទោះជាមានក្រសួងយុត្តិធម៌ត្រូវបានលើកទទួលខុសត្រូវចំពោះជំនួយផ្នែកច្បាប់ក៏ដោយ ទើបតែជំនួយផ្នែកច្បាប់ដែលត្រូវបានផ្តល់ឱ្យក្រោយពីការស្នើសុំរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ទៅតែដុំមានបង្ការឧបសគ្គជំនួយផ្នែកច្បាប់ផ្លូវការជាអចិន្ត្រៃយ៍នៅ ឡើយ ហើយទោះជាមានការផ្តល់សុខុសនឹងជាច្រើនពីការសិក្សាជាលក្ខណៈអន្តរជាតិក៏ដោយ។⁶¹

កាលពីឆ្នាំ 2011 ទីភ្នាក់ងារអាស៊ីអាគ្នេយ៍អាស៊ាន (អាស៊ីអា) បានផ្តល់សុខុសនឹងជំនួយផ្នែកច្បាប់ជាមួយការណែនាំមួយ ដែលត្រូវបានរៀបចំសម្រាប់ដាក់ជូនក្រុមប្រឹក្សាភិបាលទម្រង់ច្បាប់ និងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌។ របាយការណ៍របស់អង្គការ អាស៊ីអា បានទទួលស្គាល់ថា ហាក់ដូចជាមិនមានការបង្កើនទឹកដីនៃជំនួយផ្នែកច្បាប់សម្រាប់អនាគតឆាប់ៗនេះទេ ហើយជំនួយសមរម្យ បានស្នើសុំជាប្រចាំថា រដ្ឋាភិបាលគួរបង្កើនការស្របប្រយោជន៍ ធ្វើឱ្យត្រឹមត្រូវតាមទម្រង់របបបច្ចុប្បន្ននានាទីរបស់អង្គការជំនួយផ្នែក ច្បាប់ និងជំនួយការមេធាវី លើកទឹកចិត្តផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់របស់សាកលវិទ្យាល័យឱ្យផ្តល់សេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់ និងបង្កើតវិទ្យាស្ថានស្រាវជ្រាវសម្រាប់ជំនួយផ្នែកច្បាប់។⁶²

ជិតបួនឆ្នាំក្រោយមកទៀត ភាគច្រើននៃជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅតែបន្តផ្តល់ដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដែលមេធាវីនៅក្នុងអង្គការនេះ ទទួលបានការបង្កើតឃ្លាំងសំបុត្រអន្តរជាតិ⁶³ ហើយចំនួននៃជំនួយផ្នែកច្បាប់បានធ្លាក់ចុះពី 119 កាលពីឆ្នាំ 2010 មកទៅត្រឹម 78 កាលពីឆ្នាំ 2013។⁶⁴ មនុស្សភាគច្រើនជឿជាក់ថា នេះគឺជាលទ្ធផលផ្ទាល់ខ្លួននៃការរឹតបន្តឹងដែលស្នើសុំយោគយល់មេធាវីទៅលើមេធាវី ដែលធ្វើការបម្រើឱ្យបណ្តាអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល (ក្រោយមកទៀតបានឧបត្ថម្ភ) ⁶⁵ ឬក៏កម្រិតបែបនេះដែលល្អប្រសើរនៅក្នុងការសាកល្បងការងារជាមួយបណ្តាអង្គការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ។⁶⁶ បច្ចុប្បន្នប្រព័ន្ធរដ្ឋាភិបាល ពុំបានជួយដល់បញ្ហានេះទេ ដែលបច្ចុប្បន្ននេះ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលអន្តរជាតិ ត្រូវចុះអនុស្សាវរណៈយោគយល់ (MOU) ជាមួយក្រសួងការបរទេស ហើយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលជាតិ ត្រូវចុះ MOU ជាមួយក្រសួងមហាផ្ទៃ។⁶⁷

សហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច ប្រឈមនឹងបញ្ហាធំៗចំពោះទំនាក់ទំនងជាមួយយុត្តិធម៌។ ជាញឹកញាប់ ដោយសារតែការគ្រប់គ្រងរបស់សហគមន៍ និងនិយាយភាសាខ្មែរ ហើយជួយដល់ដឹងពីប្រព័ន្ធ និងស្ថាប័នបច្ចេកទេសច្បាប់ជាភាសាខ្មែរ ការប្រទានចូលក្នុងស្ថានភាព គ្មានសិទ្ធិសំណើបណ្តឹងតែងតែខ្វះខាតដោយសារតែប្រព័ន្ធនេះ មានមេធាវីជនជាតិដើមទទួលបានការបណ្តុះបណ្តាលតិចតួច។⁶⁸ រឿងក្តី “ណែកនីដ្ឋ” ក៏ជាឿងក្តីដែលតែងតែកើតឡើងញឹកញាប់ក្នុងតំបន់ដែរ ដែលអ្នកជំនួយផ្នែកច្បាប់ដែលមានទ្រព្យធន និងមានទ្រព្យ បណ្តាញជាមួយប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ អាចយកប្រយោជន៍ពីជនជាតិដើមភាគតិច ដោយសារតែពួកគេជួយដល់ដឹងពីប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ ហើយចុះករណីពាក់ព័ន្ធនេះលាមកទៅដល់ប្រព័ន្ធច្បាប់ ដូចដែលមានពិការក្នុងផ្នែកបច្ចេកទេស។

⁵⁹ East-West Management Institute ‘Cambodia’s First Public Interest Law Firm Launches Operations’ [វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងសីលធម៌ “ក្រុមហ៊ុនមេធាវីសេដ្ឋកិច្ចសាធារណៈទំនើបរបស់កម្ពុជាចាប់ផ្តើមប្រតិបត្តិការ”] (វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងសីលធម៌ 2009) <<http://www.ewmi-praj.org/news.asp?nID=7>> ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

⁶⁰ វេបសាយសាធារណៈរបស់ ការិយាល័យឧត្តមស្នងការនៃអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សប្រចាំនៅកម្ពុជា <http://cambodia.ohchr.org/EN/PagesFiles/legal_aid.htm> ថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

⁶¹ East-West Management Institute ‘Legal Aid in Cambodia: Practices, Perceptions and Needs: A study based on a National Survey’ [វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងសីលធម៌ “ជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅកម្ពុជា៖ ការអនុវត្ត ការយល់ដឹង និងសេចក្តីត្រូវការ៖ ការសិក្សាផ្នែកលើការផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ជាតិមួយ”] វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងសីលធម៌ កម្ពុជា ថ្ងៃទី 12 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2006។

⁶² Danish Agency for International Development (DANIDA) ‘Options For Approaches to Legal Aid Services Delivery in Cambodia’ [ទីភ្នាក់ងារអភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិអាស៊ីអាគ្នេយ៍ “ជម្រើសសម្រាប់ការផ្តល់សេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅកម្ពុជា”] ថ្ងៃទី 12 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2011។

⁶³ សូមមើលអង្គការស្ថាប័នយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ និងការងារជំនួយផ្នែកច្បាប់របស់អង្គការ <<http://internationalbridgestojustice.org/Cambodia.html>> ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

⁶⁴ សន្តិកាសម្រាប់ស្រី Wan-Hea Lee តាមប្រចាំប្រទេសកម្ពុជាដែលការិយាល័យឧត្តមស្នងការនៃអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស សន្និសីទថ្នាក់ជាតិស្តីពីជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅកម្ពុជា ថ្ងៃទី 29 ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ 2013 ការអនុវត្តន៍របស់សហគមន៍ គណៈមេធាវីកម្ពុជា ឆ្នាំ 2013 <<http://cambodia.ohchr.org/EN/PagesFiles/NewsIndex/NewsArchives2013.htm>> ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

⁶⁵ Erika Kinetz & Prak Chan Thul ‘Bar Association tells NGO not to Employ Lawyers on Staff’ [Erika Kinetz & ថ្នាក់ មិត្តជន “គណៈមេធាវីប្រាប់អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលកុំឱ្យជួលមេធាវីធ្វើជាបុគ្គលិក”] មេធាវី ថ្ងៃទី 27 ខែកក្កដា ឆ្នាំ 2007; Erika Kinetz and Yun Samean ‘Bar Questions Aid Lawyers’ Standing’ [Erika Kinetz និង យ៉ុង សាម៉េន “គណៈមេធាវីចោទសួរពីជំហរបស់មេធាវីផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់”] មេធាវី ថ្ងៃទី 25 មិថុនា ឆ្នាំ 2007។

⁶⁶ East-West Management Institute [វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងសីលធម៌] (n 59), 26។

⁶⁷ បន្ថែមពីរបៀបនេះទៀត ច្បាប់ប្រឆាំងទំលាក់កម្មស្នេហា ដែលនឹងតែងតែ ប្រធានអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ស្ថិតនៅក្នុងនិយមន័យច្បាប់នៃ “មន្ត្រីរាជការសាធារណៈ” - FIDH (International Federation For Human Rights) ‘Cambodia - Freedoms of Expression, Association and Assembly: A Shrinking Space’ [FIDH (សហព័ន្ធសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ) “កម្ពុជា - ឯកភាពក្នុងការសម្តែងមតិ ចូលរួមមតិយោបល់ និងប្រយុទ្ធស្នំគ្នា៖ កន្លែងស្ងួត”] 2010 FIDH ទំព័រ 11..

⁶⁸ United Nations Development Project ‘A Case Study of Indigenous Traditional Legal Systems and Conflict Resolution in Rattanakiri and Monduliri Provinces, Cambodia’ [គម្រោងអភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិសហប្រជាជាតិ “ករណីសិក្សានៃប្រព័ន្ធច្បាប់តាមប្រពៃណី និងដំណោះស្រាយទំនាស់របស់ជនជាតិដើមនៅ ខេត្តរតនគិរី និង មណ្ឌលគិរី កម្ពុជា”] (UNDP កម្ពុជា ក្រសួងយុត្តិធម៌ ក្រសួងមហាផ្ទៃ 2007)។

សេចក្តីបន្ថែម៖ ដំណាក់កាលថ្មីក្នុងសម័យអន្តរកាល?

ចាប់តាំងពីពាក់កណ្តាលឆ្នាំ 2013 មក រដ្ឋាភិបាលរបស់លោក ហ៊ុន សែន បានប្រឈមនឹងបញ្ហាប្រឈមគ្នាចំពោះអាជ្ញាធរ និងធម្មនុញ្ញការរស់រាន ទាំងពីក្នុង និងពីក្រៅប្រទេស ដោយលើកទាំងបញ្ហាដំណាក់កាលថ្មីមួយទៅកាន់បរិយាកាសសម័យអន្តរកាលនៅកម្ពុជា។

ការបោះឆ្នោតជាសាធារណៈលើកក្តី ឆ្នាំ 2013 ឃើញថា គណបក្សប្រជាជនរបស់លោក ហ៊ុន សែន ចាត់បង់ 22 អាសនៈ ទៅឱ្យគណបក្សប្រឆាំងដែលទើបបង្កើតឡើង គណបក្សសង្គ្រោះជាតិ។ លទ្ធផលនៃការបោះឆ្នោតសាធារណៈសកល 68 ទៅឱ្យគណបក្សប្រជាជន និង 55 អាសនៈទៅឱ្យគណបក្សសង្គ្រោះជាតិ ប៉ុន្តែការរាប់សន្លឹកឆ្នោតមានជម្លោះយ៉ាងខ្លាំងក្លាពីអ្នកប្រឆាំងនយោបាយយុវជន ដោយគណបក្សសង្គ្រោះជាតិទោទពីការលួចបន្លំសន្លឹកឆ្នោត កៀរគរការដឹងដំបូងក្នុងមហាជនជាទ្រង់ទ្រាយធំ ហើយដំបូងទៅឱ្យ ហ៊ុន សែន ចុះចេញពីតំណែង។

ការតវ៉ានយោបាយ បានធ្វើឡើងស្របគ្នាជាមួយនឹងបណ្តឹងតវ៉ាពីសិទ្ធិស្នាក់នៅរបស់កម្មករដទៃទៀត ដែលនឹងសម្រេចនឹងប្រាក់ឈ្នួលទាប និងកម្រៃយន្តការសិទ្ធិស្នាក់នៅ បើទោះជាមានកំណត់ត្រាខាងចេញ និងចំណូលសន្លឹកសង្ខេបសម្រាប់ម្ចាស់រោងចក្រក៏ដោយ។ ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំថ្មីៗនេះ មានការកើនឡើងដ៏រឹងមាំនៃចំនួននៃអ្នកធ្វើកម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ។ ទោះបីជាដូច្នោះក៏ដោយ ការធ្វើបាតុកម្មដែលកើតឡើងកាលពីខែកញ្ញា តុលា និងខែធ្នូ ឆ្នាំ 2013 គឺជាបាតុកម្មដ៏ធំជាងគេបង្អស់ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំកន្លងមកនេះ ដែលមានការបិទប្រមាណនៃមហាជនចំនួន 100,000 បាននាំគ្នាមកតវ៉ាតាមដងផ្លូវខាងលើ។⁷⁵

ដំបូងឡើយ បាតុកម្មធ្វើឡើងដោយសន្តិវិធី⁷⁶ ប៉ុន្តែក្រោយមកទៀត មានការប្រើប្រាស់ពិតប្រាកដនិងហួងបាតុកម្ម ដែលបាតុកម្មយុវជនត្រូវបានបញ្ជូនទៅកាន់ខ្នង មួយចំនួនទៀតចាត់ខ្លួន។ បាតុកម្មយុវជនត្រូវបានចាប់ខ្លួន បញ្ជូនទៅឃុំឃាំង និងកាត់ទោសពីបទស្នើសុំចំពោះសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈដោយគុណភាព ដែលនៅតែបន្តបរាជ័យក្នុងការអនុវត្តសិទ្ធិទទួលបាននីតិវិធីគុណភាពត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់។⁷⁷ អ្នកនយោបាយជាចំនួនបីរបស់គណបក្សប្រឆាំង គឺគណបក្សសង្គ្រោះជាតិ ក៏ត្រូវបានចាប់ខ្លួន បញ្ជូនទៅឃុំឃាំង និងទោសពីបទបញ្ជូន⁷⁸ ហើយអាជ្ញាធរបានហាមឃាត់ការប្រមូលផ្តុំគ្នារបស់សាធារណជន ហើយបានឡោមព័ទ្ធជុំវិញសាធារណៈ បង្កប់នូវស្បែកសម្រាប់តវ៉ាតាមផ្លូវច្បាប់ និងការពិភាក្សាទស្សនៈតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យ។

រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា បានទទួលបាននូវការជិះគង់យ៉ាងខ្លាំងពីអន្តរជាតិចំពោះការឆ្លើយតបរបស់ខ្លួនទៅនឹងការតវ៉ានយោបាយ បាតុកម្មរបស់កម្មករដទៃទៀត និងការប្រមូលផ្តុំគ្នាដោយសន្តិវិធី។ កន្លងមក រដ្ឋាភិបាលបានប្រកាសនីតិវិធីយុវជនសម្រាប់ប្រមូលផ្តុំគ្នា ថាជាសំណើអនុញ្ញាត និងការប៉ុនប៉ងធ្វើដំបូងប្រហារ។⁷⁹ គណបក្សសង្គ្រោះជាតិ បានផ្តួងផា គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាកំពុងតែប្រើប្រាស់វិធីហិង្សា និងការបំភិតបំភ័យ និងការប្រើប្រាស់ដំណើរការគុណភាពសន្តិវិធីឱ្យស្ងប់ស្ងាត់ក្នុងការប្រឆាំងត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់។ ស្ថានភាពនៅតែមានការប្រែប្រួល និងមានធាមពល។⁸⁰

អាជ្ញាធរកម្ពុជា កំពុងប្រឈមនឹងការវាយប្រហារមួយទៀតទៅលើភាពគួរឱ្យទុកចិត្តរបស់ពួកគេ។ កាលពីឆ្នាំ 2014 មេធាវីអន្តរជាតិមកពីអង្គការដោះស្រាយជម្លោះ និង ដែលធ្វើជាតំណាងឱ្យនគរបាលកម្ពុជា បានបញ្ជូនឯកសារបណ្តឹងពីមេធាវីអន្តរជាតិទៅកាន់គុណភាពរដ្ឋប្បវេណីអន្តរជាតិ⁸¹ ដោយស្នើសុំឱ្យគុណភាពនេះបើកការស៊ើបអង្កេតផ្លូវការប្រឆាំងនឹងរបបបច្ចុប្បន្ន។ ពាក្យបណ្តឹងបានទោទប្រកាន់ថា រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានប្រព្រឹត្តទុក្ខប្រាណ៍ប្រឆាំងនឹងលទ្ធផលសន្តិភាពរបស់ខ្លួនរបស់ខ្លួនរបស់ខ្លួនរបស់ខ្លួន ចាប់តាំងពី

⁷⁵ Daniel Pye and Meas Sokchea 'An Act of Coup d'Etat' [Daniel Pye និង មាស សុខថា "ការធ្វើដួងប្រហារ"] ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍ ថ្ងៃទី 24 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2013 <<http://www.phnompenhpost.com/national/%E2%80%98act-coup-d%E2%80%99etat%E2%80%99>> ស្នែងករនៅថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2014។

⁷⁶ Cheang, Worrell and May [ឆាង ស៊ុន ឌី និង ម៉ាយ ទីដ្យាង] (n 46)។

⁷⁷ Daniel Quinlan and David Boyle 'Democracy Unravelling' [Daniel Quinlan និង David Boyle "ប្រជាធិបតេយ្យដួលរលំ"] ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍ ថ្ងៃទី 1 ខែមករា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.phnompenhpost.com/video/democracy-unraveling>> ស្នែងករនៅថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

⁷⁸ Kuch Naren and Mech Dara 'Four CNRP Leaders Arrested Over Violent Protest' [គុដ ណារ៉េន និង ម៉ិច ដារ៉ា "ធ្លាក់និមិត្តគណបក្សសង្គ្រោះជាតិបួននាក់ត្រូវបានចាប់ខ្លួនពីបទតវ៉ាដោយហិង្សា"] មេធាវីស៊ើបអង្កេត ថ្ងៃទី 16 ខែកក្កដា ឆ្នាំ 2014 <<https://www.cambodiadaily.com/archives/police-arrest-four-cnrp-leaders-over-violent-protest-64148/>> ស្នែងករនៅថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

⁷⁹ Pye and Meas [Pye និង មាស សុខថា] (n 75)

⁸⁰ Kevin Doyle 'Challenging Cambodia's Strongman Hun Sen' Al Jazeera [Kevin Doyle "បញ្ជាក់ប្រឈមសម្រាប់អ្នកស្តាប់ដឹងរបស់កម្ពុជា"] ថ្ងៃទី 1 ខែមករា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/01/challenging-cambodia-strongman-hun-sen-20141184836510703.html>> ស្នែងករនៅថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

⁸¹ Michael Peel 'Cambodians Claim Land Grabs are Crime against Humanity' The Financial Times [Michael Peel "ប្រជាជនកម្ពុជាអះអាងថា ការរំលោភដីធ្លី គឺជាទុក្ខប្រាណ៍ប្រឆាំងមនុស្សជាតិ"] ថ្ងៃទី 6 ខែតុលា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.ft.com/cms/s/0/d88613bc-4d66-11e4-bf60-00144feab7de.html#axzz3RJUtEHq>> ស្នែងករនៅថ្ងៃទី 12 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015; Amy Mathieu "មេធាវីសិទ្ធិមនុស្សរដ្ឋប្បវេណី ICC រំលោភសិទ្ធិមនុស្សរដ្ឋប្បវេណី" Jurist ថ្ងៃទី 20 ខែមីនា ឆ្នាំ 2014 <<http://jurist.org/paperchase/2014/03/human-rights-lawyer-accuses-cambodia-officials-of-intervening-in-khmer-rouge-tribunal.php>> ស្នែងករនៅថ្ងៃទី 12 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015.

ឆ្នាំ 2002 មកម្ល៉េះ។⁸² ការចោទប្រកាន់រួមមាន ការធ្វើឃាត ការរំលោភបំពានផ្លូវភេទ អំពើហិង្សា ការបៀតបៀន ការដាក់ពន្ធនាគារដោយខុសច្បាប់ ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ការបណ្តេញចេញដោយខុសច្បាប់ និងការផ្តេរចេញដោយបង្ខំ។ ពាក្យបណ្តឹងមួយដែលបានចោទប្រកាន់ផងដែរថា រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា គួរតែត្រូវបានស៊ើបអង្កេតអំពីអំពើប្រល័យជនជាតិសាសន៍ ដោយសារតែបានរារាំងដល់ការស៊ើបអង្កេតរបស់ អ.វ.ត.ក ទៅក្នុងអំពើឧក្រិដ្ឋកម្មនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។⁸³

ទោះបីជាព្រះរាជអាជ្ញាធរក្រសួងយុត្តិធម៌កម្ពុជា ពុំមានកាតព្វកិច្ចយល់ព្រមទទួលសំណើ ហើយការដំឡើងច្រើនទៀតមិនទាន់ទៅក្រុងហ្សឺណែវ គឺជាទិដ្ឋភាពដែលនៅឆ្ងាយក៏ដោយ ពាក្យបណ្តឹងទាំងនេះបានទទួលនូវការយកចិត្តទុកដាក់ទូទាំងសាកលលោក ក៏ដូចជាការគាំទ្រពីបណ្តាអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលអន្តរជាតិដ៏ធំជាច្រើនផងដែរ។ ការធ្វើយតបទៅនឹងសាលាដំបូងរបស់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាកន្លងមក ត្រូវបានបំភ្លេចទោល ប៉ុន្តែសេចក្តីប្រាង្គការចោទប្រកាន់ដោយប្រុងប្រយ័ត្ន និងឯកសារគាំទ្រលម្អិត ដែលត្រូវបានផ្តល់ជូនទៅក្នុងពាក្យបណ្តឹងនោះ បានផ្តល់នូវភស្តុតាងដ៏រឹងមាំ និងចំណុចផ្តោតអារម្មណ៍សម្រាប់អ្នកប្រឆាំងនឹង ហ៊ុន សែន ដើម្បីទាញហេតុផលសម្រាប់ការផ្តាស់ប្តូររបបតំណែងដោយពិតប្រាកដ។

តើពាក្យបណ្តឹងទៅកាន់ ICC ការតវ៉ាជាសាលាដំបូង និងបាតុកម្មប្រឆាំង អាចធ្វើឱ្យមានកំណែទម្រង់កាន់តែច្រើន ឬកាន់តិចទៅកម្ពុជា? តើនីតិវិធីជាយុទ្ធសាស្ត្រយូរអង្វែងរបស់រដ្ឋាភិបាលនោះទៅរកការពិភាក្សាតទល់ និងការខ្វែងយោបល់គ្នា? តើវាទំនងទេ ដែលថា ប្រព័ន្ធច្បាប់របស់កម្ពុជា និងត្រូវទទួលបាននូវការពិនិត្យតិចតួចកាន់តែខ្លាំងជាងមុន ហើយអាចមានសម្ពាធកាន់តែខ្លាំង បើស្ថានភាពកាន់តែក្តៅក្តៅឡើងវិញដែរឬទេ?

ឆ្នាំ 2015 គឺជាឆ្នាំដែលសំខាន់បំផុតសម្រាប់កម្ពុជា ដោយសារប្រទេសនេះនៅតែស្ថិតក្រោមការឃ្នោមឃ្នើរបស់អង្គការជាតិ។ បើទោះជាមានបញ្ហាប្រឈមទាំងឡាយដូចដែលបានក្លាយជាបញ្ហាក្នុងឯកសារនេះក៏ដោយ ក៏មេត្តាអោយយើងរំលឹកទៅវិញថា ទិសដៅនៃការសម្រេចបាននូវសេចក្តីយល់ព្រមដោយស្មោះត្រង់ ដោយបង្កើតជាតំណាងឱ្យក្រុមប្រឹក្សាប្រកបដោយភាពអង្គការច្បាស់លាស់ យកការទាញហេតុផលជាអនុវត្ត ដោយផ្អែកលើគោលការណ៍មូលដ្ឋានគ្រឹះជាសាកល ដូចដែលបានតម្កល់ទុកនៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា។

⁸² គុណការប្រឡងយុត្តិធម៌កម្ពុជា (ICC) ត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅថ្ងៃទី 1 ខែកក្កដា ឆ្នាំ 2002។ កម្ពុជាបានផ្តល់សេចក្តីច្បាប់ក្រុងហ្សឺណែវក្នុងឯកសារ ICC នៅថ្ងៃទី ៧ ខែសីហា ឆ្នាំ 2002 ហើយជាលទ្ធផល គុណការនៃអង្គការយុត្តិធម៌កម្ពុជាបានរៀបចំប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងករណី ជាប់តាំងពីគុណការនេះបានបង្កើតមក។

⁸³ Yun Samean 'Cambodian PM Hun Sen Faces ICC Complaint Over Human Rights Abuses' *Radio Free Asia* [យ៉ុង សាម៉េន]

"វាយកម្រិតកម្ពុជា លោក ហ៊ុន សែន ប្រឈមនឹងពាក្យបណ្តឹងទៅកាន់គុណការ ICC ពីបទរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស" ថ្ងៃទី 20 ខែមីនា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.rfa.org/english/news/cambodia/icc-03202014213755.html>> ស្វែងរកនៅថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

ឯកសារយោង

Abbott, K. 'Scenes from a Kangaroo Court' [Abbott, K. "ទស្សន៍ទាយពីតុលាការសម្រាប់កាត់ក្តីកម្ពុជា" *ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 11 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2014

Anstis, S. 'Access to Justice in Cambodia: The Experience of Grassroots Networks' in *Land Rights Issues, Centre for International Sustainable Development Law* [Anstis, S. ការទទួលបានយុត្តិធម៌នៅកម្ពុជា: បទពិសោធន៍នៃបណ្តាញផ្ទៃក្រោមដ៏ធំធេងនៅក្នុង បញ្ហាសិទ្ធិដីធ្លី មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា សម្រាប់អភិវឌ្ឍន៍ អន្តរជាតិប្រកបដោយសីលធម៌] ខែសីហា ឆ្នាំ 2012។

Bates, A. 'Transitional Justice in Cambodia: Analytical Report' (2010) The ATLAS Project, Université Paris 1 [Bates, A. "យុត្តិធម៌សម័យសង្គ្រាមនៅកម្ពុជា: របាយការណ៍វិភាគ" (2010) គម្រោង ATLAS សាកលវិទ្យាល័យបារាំង 1] <http://projetatlas.univ-paris1.fr/IMG/pdf/ATLAS_Cambodia_Report_FINAL_EDITS_Feb2011.pdf>para 55 n 84 ខែសីហា ថ្ងៃទី 12 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2015។

Bockers, E., Stemmel, N., Knaevelsrud, C. 'Reconciliation in Cambodia: Thirty Years After the Terror of the Khmer Rouge Regime' (2011) 21(2) Torture 71 [Bockers, E., Stemmel, N., Knaevelsrud, C. "ការផ្សះផ្សារនៅកម្ពុជា: សាមសិបបីឆ្នាំ ប្រាកដពីសីតិសម្រាប់ប្រយោជន៍" (2011) 21(2) ការធ្វើទុរុណកម្ម 71។]

Bottigliero, I. 'International Criminal Adjudication Bodies : to what Extent can they promote Human Rights effectively in Post-conflict Situations?' in Gudmundur Alfredsson and others, *International Human Rights Monitoring Mechanisms: Essays in Honour of Jakob Th. Moller* 263 (Martinus Nijhoff Publishers / Brill Academic [Bottigliero, I. "គណៈកម្មការកំណត់យុត្តិធម៌ក្រៅតុលាការ: តើពួកគេអាចលើកកម្ពស់សិទ្ធិមនុស្សឱ្យមានប្រសិទ្ធភាពកម្រិតណាមួយនៅក្នុងស្ថានភាពក្រោយសង្គ្រាម?" ទៅ GudmundurAlfredsson និងអ្នកដទៃទៀត *យុត្តិធម៌កម្រិតកំណត់យុត្តិធម៌ មនុស្សអន្តរជាតិ: បទពិសោធន៍យុត្តិធម៌សម័យសង្គ្រាម* Jakob Th. Moller 263 (ក្រុមហ៊ុននេះក្នុង MartinusNijhoff Publishers / Brill Academic] កំណែសម្រួលនោះក្នុងឧបសម្ព័ន្ធនៃទី 2 ថ្ងៃទី 31 ខែសីហា ឆ្នាំ 2009)

Cambodian Center for Human Rights and Article 19 *Defending the Defenders: Security for Cambodian Human Rights Defenders* [មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា និងមាត្រា 19 គ្រឹះការពារអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា] (ភ្នំពេញ និងឡុងដុង 2013)។

--- មូលដ្ឋានទិន្នន័យក្រុមការងារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា <http://tmp.sithi.org/data/advanced_search/search.php?l=en#go> ខែសីហា ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

Cambodian Human Rights Action Committee Legal Aid Services in Cambodia: Report of a Survey among Legal Aid Providers [គោលដៅនៃសេវាជំនួយក្រុមការងារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា និងមាត្រា 19 គ្រឹះការពារអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា-សមាគមការពារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា របាយការណ៍ស្តីពីការស្ទង់មតិក្នុងចំណោមអ្នកផ្តល់ជំនួយសេវាជំនួយក្រុមការងារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា] ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ 2010

Cambodian Human Rights Action Committee and REDRESS 'Considering Reparations for Victims of the Khmer Rouge Regime: A Discussion Paper' [គណៈកម្មការកំណត់យុត្តិធម៌កម្រិតកម្ពុជា-សមាគមការពារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា និង REDRESS "ការពិចារណាអំពីការផ្តល់សំណងដល់ជនរងគ្រោះនៃរបបខ្មែរក្រហម: ឯកសារ ពិភាក្សា" (REDRESS ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ 2009) <<http://www.redress.org/downloads/publications/CHRAC%20REDRESS%20Cambodia%20Reparations%20final%2018%20Nov%2009.pdf>> ខែសីហា ថ្ងៃទី 14 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2015។

Campbell, C. 'Cambodia's Khmer Rouge Trials are a Shocking Failure' [Campbell, C. "សាលាក្តីខ្មែរក្រហមរបស់កម្ពុជា គឺជាបាត់បង់ជម្លោះយុត្តិធម៌កម្ពុជា" Time ថ្ងៃទី 13 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2014។

Cheang, S., Worrell, S. and May, T. 'Mass Demonstration a Restrained Affair' [ឆាង សុខា Shane Worrell និង ម៉ាយ ទីម៉ា "បាត់បង់ជម្លោះយុត្តិធម៌កម្ពុជា និងកិច្ចការទប់ទល់" *ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 7 កញ្ញា ឆ្នាំ 2013) <<http://www.phnompenhpost.com/national/mass-demonstration-restrained-affair>> ខែសីហា ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014។

Cheang, S. 'Bar Association Presidency Dispute Resolved At Last' [ឆាង សុខា "ជម្លោះអំពីតំណែងជាប្រធានគណៈមេធាវីត្រូវបានដោះស្រាយនៅទីបញ្ចប់" *ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 20 ខែ តុលា ឆ្នាំ 2006

Cheung, B. and Assmann, J, *Code of Criminal Procedure of the Kingdom of Cambodia* [ឆេង ប៊ុនឡុងនិង Assmann ក្រុមការងារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា] (បកប្រែជាភាសាខ្មែរ-អង់គ្លេស រយៈពេលប្រើប្រាស់ 1 ឆ្នាំ 2008 កម្ពុជា: ផ្សារកម្ពុជា)

Chinnery, S. 'Access to Justice? Forced Evictions in Cambodia' (2009) 11(2) Australian Journal of Asian Law, 167 [Chinnery, S. "ការទទួលបានយុត្តិធម៌? ការបណ្តេញរោងចក្រនៅកម្ពុជា" (2009) 11(2) ទស្សនាវដ្តីមនុស្សកម្ពុជាសម្រាប់អាស៊ាន 167]

CHRAC *Losing Ground – Forced Eviction and Intimidation in Cambodia* [CHRAC ករណីចាត់ចែងវិវាទ – ការបណ្តេញចេញដោយបង្ខំ និងការបំបែកបែកបាក់នៅកម្ពុជា] (CHRAC ឆ្នាំ២០០៩)

Cruvellier, T. 'Cambodia: Reflections on the Duch Trial' (*Crimes of War* 2011) [Cruvellier, T. “កម្ពុជា: ការឆ្លើយតបលើករណីដំបូងប្រក្រតី ខុច” (ឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម 2011)] <<http://www.crimesofwar.org/commentary/regions/cambodia-reflections-on-the-duch-trial/>> រដ្ឋប្បវេណី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

Danish Agency for International Development (DANIDA) 'Options For Approaches to Legal Aid Services Delivery in Cambodia' [ទំនាក់ទំនងអភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិអាណាឺម៉ាក (ដាណឺឌា) “ជម្រើសសម្រាប់ការសេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅកម្ពុជា”] ថ្ងៃទី 12 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2011។

Bridget Di Certo 'KR Victims Face Rocky Road to Reparations' (2011) The Center For Justice And Accountability [Bridget Di Certo “ជនរងគ្រោះវិវាទក្រហមប្រឈមនឹងផ្លូវឆ្ពោះទៅរកការទទួលបានសំណងដ៏លំបាក” (2011) មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិយុត្តិធម៌ និងគណនេយ្យភាព] <<http://www.cja.org/downloads/kr-victims-face-rocky-road-to-reparations.pdf>> រដ្ឋប្បវេណី 13 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015។

Donovan, D. 'Cambodia: Building a Legal System From Scratch' (1993) 27(2) The International Lawyer 445 [Donovan, D. “កម្ពុជា: ការសាងសង់ប្រព័ន្ធច្បាប់ចេញពីចំណុចសូន្យ” (1993) 27(2) មេធាវីអន្តរជាតិ 445]

Doyle, K 'Challenging Cambodia's Strongman Hun Sen' Al Jazeera [Doyle, K “បញ្ហាប្រឈមសម្រាប់ប្រធានាធិបតីអង្គប្រឹក្សា”] ថ្ងៃទី 1 ខែមករា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/01/challenging-cambodia-strongman-hun-sen-20141184836510703.html>> រដ្ឋប្បវេណី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

Dy, K. 'Challenges of Teaching Genocide in Cambodian Schools' *Policy and Practice: Pedagogy about the Holocaust and Genocide Papers* Paper 4 (Clark University, Clark Digital Commons 2013) [គឺ តំបូលី “បញ្ហាប្រឈមនៃការបង្រៀនអំពីប្រយ័ត្នសហស្សវត្សនៅក្នុងសាលារៀននៅកម្ពុជា” គោលនយោបាយ និងការអនុវត្ត, គុណភាពសិក្សាស្រាវជ្រាវសាលាសិក្សា និងអំពីប្រយ័ត្នសហស្សវត្ស ឯកសារទី 4 (សាកលវិទ្យាល័យ Clark, Clark Digital Commons 2013)]

East-West Management Institute 'Program on Rights and Justice: Final Report' [វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងស៊ីសេម “កម្មវិធីសិទ្ធិសង្គម និងយុត្តិធម៌: របាយការណ៍ចុងក្រោយ”] 2009

---- 'Cambodia's First Public Interest Law Firm Launches Operations' (East-West Management Institute 2009) [“ក្រុមហ៊ុនមេធាវីសម្រាប់អំណាចសាធារណៈដំបូងរបស់កម្ពុជាបានបង្កើតប្រតិបត្តិការ”] (វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងស៊ីសេម 2009) <<http://www.ewmi-praj.org/news.asp?nID=7>> រដ្ឋប្បវេណី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

----- 'Legal Aid in Cambodia: Practices, Perceptions and Needs: A study based on a National Survey' East-West Management Institute, Program on Rights and Justice 2006 [“ជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅកម្ពុជា: ការអនុវត្ត ការយល់ដឹង និងសេចក្តីត្រូវការ: ការសិក្សាផ្អែកលើការស្ទង់មតិជាតិមួយ” វិទ្យាស្ថានគ្រប់គ្រងស៊ីសេម កម្មវិធីសិទ្ធិសង្គម និងយុត្តិធម៌ ឆ្នាំ 2006]

Etcheson, C. *After the Killing Fields: Lessons from the Cambodian Genocide* [Etcheson, C. ក្រោយពីបបោកសម្លាប់ជនជាតិខ្មែរ] (Praeger 2005)

Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia, Internal Rules [អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា បទបញ្ជាផ្ទៃក្នុង] (កំណែសម្រួលលើកទី 8) ថ្ងៃទី 3 ខែសីហា ឆ្នាំ 2011

---- Practice Direction [សេចក្តីណែនាំក្នុងការអនុវត្ត] ECCC/03/2007/Rev.1

---- 'Report Training Workshop on Gender Sensitivity and Transitional Justice for ECCC Officials 22 June 2012' (2012) [“សិក្ខាសាលាបណ្តុះបណ្តាលរបាយការណ៍ស្តីពីការយល់ដឹងស្តីពី យុត្តិធម៌សម័យអន្តរកាលសម្រាប់មន្ត្រី អ.វ.ត.ក ថ្ងៃទី 22 ខែមិថុនា ឆ្នាំ 2012”] <http://gbvkr.org/wp-content/uploads/2013/01/Report-on-the-ECCC-Gender-Sensitivity-Training-Workshop-22_June_-2012.pdf> រដ្ឋប្បវេណី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

FIDH (International Federation For Human Rights) 'Cambodia - Freedoms of Expression, Association and Assembly: A Shrinking Space' [FIDH (សហជំនុំសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ) “កម្ពុជា - សេរីភាពក្នុងការសម្តែងមតិ ចូលរួមសហគមន៍ និងប្រមូលផ្តុំគ្នា: កន្លែងស្ងួត”] 2010 FIDH លំដាប់

Ghai, Y. 'Access to land and justice: Anatomy of a State Without the Rule of Law' in Yash Ghai and Jill Cottrell, eds, *Marginalized Communities and Access To Justice* 20 (New York: Routledge 2010) [យ៉ាស ហ្គាយ “ការទទួលបានដីធ្លី និងយុត្តិធម៌: សិរីវិទ្យាវិទ្យាស្ថានស្ថានភាពដីធ្លីនៅក្នុងការបោះឆ្នោតរបស់ យ៉ាស ហ្គាយ និង Jill Cottrell សហគមន៍អ្នកក្រីក្រ និងការទទួលបានយុត្តិធម៌ 20 (ញូយ៉ក: Routledge 2010)]

Ghai, Y. (2007) Report of the Special Representative to the Secretary-General for human rights in Cambodia, United Nations Human Rights Council [យ៉ាង ហ្គាយ (2007) “របាយការណ៍របស់តំណាងពិសេសនៃអង្គការសហប្រជាជាតិសម្រាប់សិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា” ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្សនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ] ថ្ងៃទី 30 ខែ មករា ឆ្នាំ 2007, UN Doc. A/HRC/4/36

Global Witness ‘Cambodia’s Family Trees: Illegal Logging and the Stripping of Public assets by Cambodia’s elite’ [អង្គការហ្គល់វីត្រេស “ផ្សែងស្រុកស្រាវជ្រាវកម្ពុជា: ការកាប់ប្រែឈើខុសច្បាប់ និងការចុះប្រៀបប្រៀបសម្បត្តិសាធារណៈដោយឥតស្របច្បាប់របស់កម្ពុជា”] ថ្ងៃទី 31 ខែ មេសា ឆ្នាំ 2007

Human Rights Watch ‘Cambodia: Khmer Rouge Convictions “Too Little, Too Late”’ [អង្គការហ្គល់វីត្រេស “កម្ពុជា: ការផ្តន្ទាទោសខ្មែរក្រហម “តិចតួច យឺតយ៉ាវ”] ថ្ងៃទី 8 ខែ មេសា ឆ្នាំ 2014

---- ‘Government Muzzles Lawyers’ [“រដ្ឋាភិបាលបំបិទមាត់មេធាវី”] ថ្ងៃទី 11 ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ 2013

---- ‘Cambodia: Khmer Rouge Trial is Justice Delayed’ [កម្ពុជា: សាលាក្តីខ្មែរក្រហមគឺជាយុត្តិធម៌ដែលយូរអង្វែងពេក] ថ្ងៃទី 24 ខែ មិថុនា ឆ្នាំ 2011

International Bar Association ‘IBA Concerned at Crisis in Cambodian Legal Profession’ [គណៈមេធាវីអន្តរជាតិ “ការព្រួយបារម្ភរបស់គណៈមេធាវីអន្តរជាតិ ចំពោះវិបត្តិនៅក្នុងវិស័យច្បាប់កម្ពុជា”] ថ្ងៃទី 30 ខែ មិថុនា ឆ្នាំ 2005 <<http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=5df6ad67-f299-4368-8737-1bd09f83d0c8>> ថ្ងៃទី 19 ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ 2014

International Bar Association ‘Cambodian Bar issued instructions forbidding lawyers from attending a training programme planned by IBA and ECCC’ [គណៈមេធាវីអន្តរជាតិ “គណៈមេធាវីកម្ពុជា បានចេញសេចក្តីណែនាំដោយហាមឃាត់មេធាវីមិនឱ្យចូលរួមនៅក្នុងកម្មវិធីបណ្តុះបណ្តាល ដែលរៀបចំឡើងដោយគណៈមេធាវីអន្តរជាតិ និង អ.វ.ត.ក”] ថ្ងៃទី 24 ខែ មិថុនា ឆ្នាំ 2006 <<http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=FF0D8629-6CCD-41A2-8360-A08A7B0BC2A6>> ថ្ងៃទី 19 ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ 2014

Karnavas, M. ‘Bringing Domestic Cambodian Cases into Compliance with International Standards’ (2014) 1 The Cambodia Law and Policy Review 44, 61-62 [Karnavas, M. “ការនាំសំណុំរឿងក្តីក្នុងប្រទេសកម្ពុជាទៅអន្តរជាតិ” (2014) 1 ការប្រកួតប្រជែងច្បាប់ និង គោលនយោបាយកម្ពុជា 44, 61-62]

Kiernan, B. *The Pol Pot Regime: Race, Power and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979* [Kiernan, B. របបប៉ុល ពត: ជាតិសាសន៍ អំណាច និងសិទ្ធិប្រយោជន៍សាសន៍នៅកម្ពុជាក្រោយប្រទេសកម្ពុជា 1975-1979] (សារព័ត៌មានសាកលវិទ្យាល័យ យើល បោះពុម្ពលើកទី 2 ឆ្នាំ 2002)

Kinetz, E. & Prak, C.T. ‘Bar Association tells NGO not to Employ Lawyers on Staff’ [Erika Kinetz និង ប្រាក់ ម៉ីឌូឌីស “គណៈមេធាវីប្រាប់អង្គការ មិនមែនរដ្ឋាភិបាលកុំឱ្យចូលមេធាវីធ្វើជាបុគ្គលិក”] មេធាវី លេខ ថ្ងៃទី 27 ខែ កក្កដា ឆ្នាំ 2007

Kinetz, E. and Yun, S. ‘Bar Questions Aid Lawyers’ Standing’ [Erika Kinetz និង យ៉ុង សារឡេង “គណៈមេធាវីចោទសួរពីទំហំរបស់មេធាវីផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់”] មេធាវី លេខ ថ្ងៃទី 25 ខែ មិថុនា ឆ្នាំ 2007

Kirchenbauer, N. and others ‘Victims Participation before the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia’ (2013) Cambodian Human Rights and Development Association and Harvard Humanitarian Institute, Harvard University [Kirchenbauer, N. និងអ្នកដទៃ “ការចូលរួមរបស់ជនរងគ្រោះនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា” (2013) សមាគមសិទ្ធិមនុស្ស និងអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា និងវិទ្យាស្ថានមនុស្សធម៌ហាវ៉ារដ សាកលវិទ្យាល័យ ហាវ៉ារដ]

Kuch, N. and Mech, D. ‘Four CNRP Leaders Arrested Over Violent Protest’ [គុជ ណាវ៉ានិង ម៉ិច ដា “ផ្អាកដឹកនាំគណបក្សសង្គ្រោះជាតិប្រឆាំងប្រព្រឹត្តទោសចាប់ខ្លួនតិចទតតា ដោយហិង្សា”] មេធាវី លេខ ថ្ងៃទី 16 ខែ កក្កដា ឆ្នាំ 2014 <<https://www.cambodiadaily.com/archives/police-arrest-four-cnrp-leaders-over-violent-protest-64148/>> ថ្ងៃទី 14 ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

Lao, M. H. ‘Institutions for the Rule of Law and Human Rights in Cambodia’ (2006) Asian Legal Resource Centre [បណ្ឌិតឡា ម៉ុងហៃ “ស្ថាប័នសម្រាប់វិធីនីតិយុត្តិធម៌ និងសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា” (2006) មជ្ឈមណ្ឌលធនធានច្បាប់អាស៊ី <<http://www.article2.org/mainfile.php/0501/223/>> ថ្ងៃទី 13 ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

LICADHO, *Attacks and Threats Against Human Rights Defenders in Cambodia 2007, A LICADHO Briefing Paper* [អង្គការលីកាដូ ការវាយប្រហារ និងការគំរាមកំហែងប្រឆាំងនឹងអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា ឆ្នាំ 2007 ឯកសារសង្ខេបរបស់អង្គការលីកាដូ] (លីកាដូ ភ្នំពេញ 2008)

LICADHO *Restrictions on the Legal Profession by the Bar Association: A Threat to Free and Independent Legal Aid in Cambodia: A LICADHO Briefing Paper* [អង្គការលីកាដូ ការកំណត់លើការច្នោះប្រាប់ដោយគណៈមេធាវី ការគំរាមកំហែងទៅលើវិជ្ជាជីវៈច្បាប់ដោយគណៈមេធាវី និងឯករាជ្យភាព កម្ពុជា: ឯកសារសង្ខេបរបស់អង្គការលីកាដូ] (លីកាដូ ភ្នំពេញ ឆ្នាំ 2007)

Maddocks, T. 'UN rights envoy Surya Subedi concerned by barricading of Cambodia's Freedom Park' *ABC News* [Maddocks, T. បេសកជនសិទ្ធិមនុស្សនៃអ.ស.ប លោក ស៊ូរិយា ស៊ូបេឌី ព្រួយបារម្ភអំពីការដាក់របាំងបិទទ្វារនៃសេដ្ឋកិច្ចសេរីរបស់កម្ពុជា " សារពិភពលោក ABC] (រៀបចំ ថ្ងៃទី 25 ខែមិថុនា ឆ្នាំ 2014) <<http://www.abc.net.au/news/2014-06-25/un-rights-envoy-concerned-by-closure-of-cambodia27s-freedom/5547916>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 14 កុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

Mathieu, A. (2014) Human Rights Lawyer urges ICC to Investigate Cambodia Officials' *Jurist* [Mathieu, A. (2014) "មេធាវីសិទ្ធិមនុស្សឱ្យ ICC រស្មីបេសកកម្មកម្ពុជា"] ថ្ងៃទី 20 ខែមីនា ឆ្នាំ 2014 <<http://jurist.org/paperchase/2014/03/human-rights-lawyer-accuses-cambodia-officials-of-intervening-in-khmer-rouge-tribunal.php>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 12 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

McCargo, D. 'Politics by Other Means? The Virtual Trials of the Khmer Rouge Tribunal' [McCargo, D. " ឧបទ្វេសម្បទាដោយផ្សេងៗ? សាលាក្តីក្តីសាលាក្តីខ្មែរក្រហម"] (2011) 87(3) កិច្ចការអន្តរជាតិ 613។

Meas, S. 'Bar Targets Lawyer's Protest' [មាស សុខា " គណៈមេធាវីកំណត់គោលនយោបាយរបស់មេធាវី"] (*ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 10 ខែមករា ឆ្នាំ 2012) <<http://www.phnompenhpost.com/national/bar-targets-lawyer%E2%80%99s-protest>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

Meas, S. 'Embattled Attorney Quits SRP' [មាស សុខា " មេធាវីដែលត្រូវប្រយុទ្ធនឹងកងកម្លាំងស.ស.វ"] (*ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 8 ខែកក្កដា ឆ្នាំ 2009) <<http://www.phnompenhpost.com/national/embattled-attorney-quits-srp>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

Morris, C. 'Concerns about the Independence of Lawyers and Judges in Cambodia: 2004-2009' (2009) *Lawyers Rights Watch Canada* [Morris, C. " ការព្រួយបារម្ភអំពីឯកភាពនៃមេធាវី និងចៅក្រមនៅកម្ពុជា, 2004-2009" (2009) អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្សកាណាដា។]

Overseas Justice Initiative (2010) *Political Interference at the ECCC, July*

Peel, M. 'Cambodians Claim Land Grabs are Crime against Humanity' *The Financial Times* [ក្រុមជំនុំជម្រះអំពីសឹកយុត្តិធម៌ប្រាំប្រទេស (2010) ការជ្រៀតជ្រែកឧបទ្វេសម្បទាដោយស.វ.ស.ក ខែកក្កដា " ប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជាអះអាងថា ការរំលោភទឹកដី គឺជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ"] ថ្ងៃទី 6 ខែតុលា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.ft.com/cms/s/0/d88613bc-4d66-11e4-bf60-00144feab7de.html#axzz3RIJUtEHq>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 12 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

Pham, P. and others 'Victim Participation and the Trial of Duch at the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia' (2011) 3(3) *Journal of Human Rights Practice* 264 [Pham, P. និងអ្នកដទៃទៀត " ការចូលរួមរបស់ជនរងគ្រោះ និងការចំណុះប្រក្រតី គួរ ទៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា" (2011) 3(3) រៀបចំកំណត់ហេតុស្តីពីការអនុវត្តសិទ្ធិមនុស្ស 264]

Pye, D. and Meas, S. "An Act of Coup d'Etat" [Pye, D. និង មាស សុខា " ការធ្វើរដ្ឋប្រហារ"] (*ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 24 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2013) <<http://www.phnompenhpost.com/national/%E2%80%98act-coup-d%E2%80%99etat%E2%80%99>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2014

Quinlan, D. and Boyle, D. 'Democracy Unravelling' [Daniel Quinlan និង David Boyle " ប្រជាធិបតេយ្យរលាយ"] (*ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី 1 ខែមករា ឆ្នាំ 2014) <<http://www.phnompenhpost.com/video/democracy-unraveling>> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

Schrey, D. and Meisenberg, S. 'The Contribution of the Khmer Rouge Tribunal to Reconciliation, Remembrance and Memorialisation in Cambodia' (2013) 4 *Konrad Adenauer Stiftung Reports* 75 [Denis Schrey និង Simon M. Meisenberg " ការចូលរួមចំណែកនៃសាលាក្តីខ្មែរក្រហមនៅក្នុងការផ្សះផ្សារ ការចងចាំ និងការរំលឹកនៅកម្ពុជា" (2013) 4 Konrad Adenauer Stiftung របាយការណ៍ 75]

Stammel and others 'The Survivors' Voices: Attitudes on the ECCC, the Former Khmer Rouge and Experiences with Civil Party Participation' (2010) *Berlin Centre for the Treatment of Torture Victims* [Stammel និងអ្នកដទៃ " សំឡេងរបស់អ្នករួមចំណែកស្តាប់ឃើញ ឧបទ្វេសម្បទាដោយស.វ.ស.ក អតីតខ្មែរក្រហម និងបទពិសោធន៍ជាមួយនិងការចូលរួមពីភាគដើមបណ្តឹង" (2010) មជ្ឈមណ្ឌលវិទ្យាសាស្ត្រស្រាវជ្រាវចលនាសេដ្ឋកិច្ចសេរីស្រីប្រទេសអាល្លឺម៉ង់] <http://psychologybeyondborders.org/wp-content/uploads/2013/08/bzfo_cambodia_report_20101.pdf> រស្មីករទៅថ្ងៃទី 12 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015

Stover, E., Balthazard, M. & Koenig, A 'Confronting Duch: civil party participation in Case 001 at the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia' (2011) 93(882) *International Review of the Red Cross*, 503 [Stover, E., Balthazard, M. & Koenig, A " ការប្រឈមរបស់ គួរ ការចូលរួមរបស់ភាគីដើមបណ្តឹងនៅក្នុងសំណុំរឿង 001 នៅក្នុងអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា" (2011) 93(882) ការពិភាក្សាមើលឡើងវិញរបស់ កាកបាទក្រហមអន្តរជាតិ 503]

Subedi, S. Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, 16 September 2010, United Nations Human Rights Council [ស្តីពីរបាយការណ៍របស់អ្នករាយការណ៍ស្តីពីស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា] ថ្ងៃទី 16 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ 2010 ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្សអង្គការសហប្រជាជាតិ UN Doc A/HRC/15/46

---- Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, United Nations Human Rights Council [របាយការណ៍របស់អ្នករាយការណ៍ស្តីពីស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្សអង្គការសហប្រជាជាតិ] ថ្ងៃទី 5 ខែសីហា ឆ្នាំ 2013 UN Doc A/HRC/24/36

---- Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, United Nations Human Rights Council [របាយការណ៍របស់អ្នករាយការណ៍ស្តីពីស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្សអង្គការសហប្រជាជាតិ] ថ្ងៃទី 15 ខែសីហា ឆ្នាំ 2014 UN Doc A/HRC/27/70

The Phnom Penh Post 'Six CNRP Members in Jail' [ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍ "សមាជិកគណបក្សសង្គ្រោះជាតិប្រាំមួយនាក់ក្នុងពន្ធនាគារ"] (ភ្នំពេញប៉ុស្តិ៍ ថ្ងៃទី 17 ខែកក្កដា ឆ្នាំ 2014) <<http://www.phnompenhpost.com/national/six-cnrp-members-jail>> រស្មី ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

Transparency International 'Corruptions Perceptions Index 2014: Results' (Transparency International 2014) [អង្គការគ្រួសារអន្តរជាតិ "សន្ទស្សន៍ការយល់ឃើញអំពីពុករលួយ ឆ្នាំ 2014, លេខ១៧" (អង្គការគ្រួសារអន្តរជាតិ ឆ្នាំ 2014)] <<http://www.transparency.org/cpi2014/results>> រស្មី ថ្ងៃទី 19 ខែធ្នូ ឆ្នាំ 2014

Un, K. and Ledgerwood, J. 'Is the Trial of Duch a Catalyst for Change in Cambodia's Courts?' (2010) 95 Asia Pacific Issues 1, East-West Center [គីម យ៉ាង និង Judy Ledgerwood "តើការជំនុំជម្រះក្តី ខុច ជាភាស៊ីកសម្រាប់ការផ្លាស់ប្តូររបស់តុលាការនៅកម្ពុជាដែរឬទេ?" (2010) 95 បញ្ហាអាស៊ីប៉ាស៊ីហ្វិក 1 មជ្ឈមណ្ឌលអឺសេសស]

United Nations Development Project 'A Case Study of Indigenous Traditional Legal Systems and Conflict Resolution in Rattanakiri and Monduliri Provinces, Cambodia' [គម្រោងអភិវឌ្ឍន៍អង្គការសហប្រជាជាតិ "ករណីសិក្សាប្រតិបត្តិការតាមប្រពៃណី និងនិរន្តរៈស្រាមទំនាក់ទំនងរបស់ប្រជាជននៅតំបន់រតនគិរី និងមណ្ឌលគីរី កម្ពុជា (UNDP កម្ពុជា ក្រសួងយុត្តិធម៌ ក្រសួងមហាផ្ទៃ 2007)

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (2009) 'Cambodia: United Nations Expert Concerned at Restrictions on Freedom of Lawyers to Represent their Clients' [ការិយាល័យខុត្តមន្ត្រីអង្គការសហប្រជាជាតិខ្ពស់អង្គការសហប្រជាជាតិខុត្តមន្ត្រីសិទ្ធិមនុស្ស (2009) "កម្ពុជា អ្នកតំណាងរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិមានការព្រួយបារម្ភអំពីការកំណត់លើសេរីភាពរបស់អ្នករាយការណ៍សិទ្ធិមនុស្សក្នុងការតំណាងឱ្យអតិថិជនរបស់ខ្លួន" ថ្ងៃទី 1 ខែកក្កដា ឆ្នាំ 2009

Yun, S. "Cambodian PM Hun Sen Faces ICC Complaint Over Human Rights Abuses' *Radio Free Asia* [យ៉ាង សារធីន "នាយករដ្ឋមន្ត្រីកម្ពុជា លោក ហ៊ុន សែន ប្រឈមនឹងការប្តឹងទៅក្រុមប្រឹក្សាអន្តរជាតិសិទ្ធិមនុស្ស ICC ពីបទរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស" *វិទ្យុអាស៊ីសេរី*] ថ្ងៃទី 20 ខែមីនា ឆ្នាំ 2014 <<http://www.rfa.org/english/news/cambodia/icc-03202014213755.html>> រស្មី ថ្ងៃទី 14 ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ 2015